

УДК 94(477)

Андрій Кліш

КРИТИКА СОЦІАЛІСТИЧНИХ ТА РАДИКАЛЬНИХ ІДЕЙ ХРИСТИЯНСЬКИМИ СУСПІЛЬНИКАМИ ГАЛИЧИНИ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Проаналізовано ставлення християнських суспільників до лівих ідей, які у Галичині сповідували соціал-демократи та радикали. У програмах та діяльності українських політичних партій Галичини суспільно-християнського скерування прослідковується їх консервативний характер. Питання життя та діяльності Церкви перебувало у центрі уваги суспільно-християнської течії. У парламентській діяльності та на шпальтах часопису «Руслан» християнські суспільники намагалися протистояти лівим ідеологіям. Особливу увагу вони звертали на антирелігійну риторичну соціал-демократів та радикалів, критикували їх ідейні засади.

Ключові слова: Галичина, християнські суспільники, соціал-демократія, радикали, ліві ідеї.

На межі ХІХ–ХХ ст. відбувається структуризація українського політичного руху в Галичині. У цей час розгорнули свою діяльність партії та організації широкого політичного спектру – радикального, національно-демократичного, соціал-демократичного, русофільського, суспільно-християнського. Ці політичні течії, зазвичай, критикували одна одну.

Метою цієї статті є спроба проаналізувати ставлення представників суспільно-християнської течії до соціалістичних та радикальних ідей наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Науковий доробок дослідників із задекларованої проблематики обмежується публікаціями Т. Антошевського [1], Н. Кіся [2], А. Кліша [3–4], Р. Лехнюка [5–7], І. Монолатія [8] та інших дослідників.

Зазначені автори в основному узагальнено аналізують суспільно-християнську течію. Окреслена нами проблема не знайшла ґрунтовного висвітлення у наукових публікаціях, тому аналіз історіографії дає змогу зробити висновок про те, що на сьогодні у науковій літературі відсутні праці, що ґрунтуються на дослідженні зазначеної проблеми, у яких було б з'ясовано ставлення християнських суспільників лівих ідей наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Джерельною базою для написання статті стали матеріали пресового органу християнських суспільників – часопису «Руслан», а також мемуари їх лідера Олександра Барвінського.

Суспільно-християнський рух у Галичині репрезентували партії правоцентристського скерування – Католицький русько-народний союз, «Руська громада», Християнсько-суспільний союз. Натомість протилежний політичний спектр українського політикуму представляли ліві партії – Українська соціал-демократична партія (далі – УСДП) та Русько-українська радикальна партія (далі – РУРП). Ці рухи мали діаметрально протилежні ідеологічні засади та взаємно критикували один одного.

Усі партії суспільно-християнського зразка принципів християнської демократії, основи якої закладені в енцикліці «Graves de Communi Re» («Про небезпеки для суспільства»), виданій Папою Левом ХІІІ 18 січня 1901 р. У ній показано різницю між соціальними доктринами християнства та лівих рухів: «Межи соціалізмом а християнською демокрацією треба робити докладну та знатну різницю. Соціалізм займає ся виключно материяльним добром і его остаточною ціллю є осягнене цілковитої рівності і спільности власности. Натомість християнська демокрація шанує основи божих законів та, попри старанє о поліпшенє материяльної долї, дбає також про духовне добро народів» [9, с. 1].

Слід зазначити, що християнські суспільники чітко притримувалися рішень Церкви. Зокрема, вони поклали за основу діяльності архієрейське послання католицького єпископату Австро-Угорщини напередодні виборів до Віденського парламенту [10, арк. 705], у якому акцентувалося на небезпеці соціалістичної агітації, ворожої не лише Церкві, а й самим виборцям. Підкреслювався і популістський та демагогічний характер лівих партій [11, с. 1].

Християнські суспільники підтримували папський престол у боротьбі із соціалістичними ідеями. Зокрема, у публікації, присвяченій 25-й річниці перебування Папи Лева ХІІІ на престолі, зазначалося: «Цілою серією енциклік, які є вельми основними в переважній частині самим Сьв. Отцем класичною латиною написаними розвідками: про соціалізм, комунізм, нігілізм, про значінє св. Томи з Аквіну в філософії, про християнське подружє, про державну владу, про вольномулярство, про християнську державну конституцію, про робітничє питанє, про біблійну студию, про первенство папи, про християнську демокрацію і т.д., вславив ся Лев ХІІІ не лише яко керманич Церкви, але й яко філософ і реформатор суспільно-політичних відносин» [12, с. 1].

Християнські суспільники, будучи консерваторами, негативно ставилися до модерних ідей, зокрема і соціал-демократії. Зокрема, вони схвально поставилися до енцикліки Пія Х «Pascendi

dominici gregis» («Годування стада Господнього») від 8 вересня 1907 р., у якій зазначалося, що термін «модернізм» – це «синтез усіх єретичних думок» та «слизька дорога до атеїзму» [13, с. 64]. У цій енциклопедії критикувалися модерні ідеї, оскільки модерністи відкидали абсолютний авторитет Святого Письма, зовнішні вияви релігійності вважали не таїнствами, а такими, що виникли внаслідок еволюції культу. Окрім того, вони для вивчення Євангелія використовували історико-критичний метод, відокремлюючи Христа-Бога, від Христа – історичної особи [2, с. 304].

На відміну від націонал-демократів та радикалів, християнські суспільники трактували цю енциклопедію як конструктивну та підкріплену догматом про непомильність Папи, а її критиків, зокрема і редактора часопису «Діло» Л. Цегельського, звинуватили у масонстві [14, с. 1; 15, с. 2].

Соціалістичні, соціал-демократичні та радикальні партії виступали із антиклерикальними гаслами. Не стала винятком і Галичина. РУРП та УСДП гостро критикували Церкву та релігію. У низці українських часописів, зокрема «Громадському голосі», «Ділі», «Літературно-науковому віснику», «Свободі» почали з'являтися антиклерикальні статті. Під цю критику попадали християнські суспільники, яких вважали клерикалами. Натомість останні зазначали, що соціалістична та соціал-демократична ідеї руйнують усі моральні засади – сім'ю, державу, націю, натомість насаджуючи «химерні» поняття свободи, рівності, моралі.

Ставлення до соціалістів можна проаналізувати за таким зауваженням із часопису «Руслан»: «Хоч вони обіцяють золоту волю, то в дійсності відбирають нам особисту, тілесну і душевну свободу. Соціальна демократія домагає ся не лише, щоб ми всі наші думки і погляди в політичних справах уложили відповідно до їх приказів, але щоб ми і наші релігійні переконання при норовили до їх бажань. Спитає хто, яку зв'язь має релігія з політикою, з соціалізмом? Дуже тісну, бо як довго в серці чоловіка є іскра релігії, то він вистерігає ся всякого зла, а скоро вже позбув ся релігії як чогось непотрібного, тоді можна з ним все робити. Тимто соціал-демократи бажали-б підорвати у людей всяку віру» [16, с. 1].

Християнські суспільники відстоювали думку про важливість ролі Церкви та релігії у житті суспільства та засуджували спроби секуляризації галицьких українців, вбачаючи у християнстві силу, що «від віків хоронила Русь». Вони неодноразово наголошували на неможливості применшення значення та ролі релігії, заперечуючи постулати лібералів та соціалістів, котрі трактували релігію як приватну справу. У одному із дописів у часописі «Руслан» зазначалося: «Релігія не є затим річю приватною, але справою публичною. Наколи соціалісти мали би дійсно на оці лиш поправу інтересів політично-економічних, то не потребували би ся виперати релігії. А сли они так роблять, то видно, що соціалізм з натури своєї – як се они на конгресі в Галі заявили – є безвіроісповідний і в основі своїй заперечує Бога особового, безсмертну душу, всяку об'явлену віру і за гробове жите, а чоловіка трактує так як кожде инше сотворіне. А хто руйнує основи на яких суспільність тільки віків росла, розвивала ся, вела народи до щораз більшої просьвіти, свободи і братерства, сей не може ніяк казати, що він хоче добра і лучшої долі народам під виглядом політично-економічним» [20, с. 2].

Наприкінці 1900 р. у часописі «Руслан» опубліковано низку матеріалів під назвою «Чи може християнин бути соціал-демократом?». Приводом для цих публікацій стало рішення віча у м. Самбір підтримати на виборах кандидатуру соціал-демократа М. Ганкевича, якщо він у парламенті не буде виступати проти Церкви та релігії, а, навпаки, сприятиме священикам. Християнські суспільники зазначали, що декларування соціал-демократами патріотизму та підтримку християнських цінностей відбувалося лише напередодні виборів, щоб не втратити консервативно налаштований селянський електорат [16–19].

Християнські суспільники критикували ідеологічні засади соціалістів. Якщо соціал-демократи апелювали до соціальної справедливості, то прихильники О. Барвінського запропонували християнство як кращу суспільну ідею, що захищала робітників, а зменшення зарплати трактувалося гріхом. На противагу механічному зрівнянню, пропонувалася справедливість. Християнські суспільники наголошували на конструктивній діяльності Церкви, що базувалася на почутті християнської любові, а не класової ненависті, яку пропагували ліві партії [16–19].

Соціалістичний світогляд вважався антагоністичним християнству, а їх поєднання християнські суспільники не бачили можливим. Неприйнятною, на думку християнських суспільників, була ідея колективної власності, оскільки переважна більшість галицьких українців були селянами, для яких «... соціалізм зовсім а зовсім приступу не має, так як наш простолудин відгорожує і обгорожує свою власність межами, плотами, насадженими та повбиваними в межу колами». Ідеї соціалізму, запозичені із-за кордону, вважалися прийнятними лише для частини інтелігенції. Тому інтелігенція та селянство існували як два різних світи [21–23]. Окрім того, християнські суспільники вважали неприпустимим відкидання національних інтересів задля класових [24, с. 1].

На думку християнських суспільників, соціалістичні ідеї були шкідливими для українців: «Соціальна демократія вимагає знехтовання релігії, родини, батьківської і дитинної любові і родинних зв'язків, знесення приватної власності, особистої свободи у виборі роботи, знехтовання любові вітчизни і народності. Все це мали б ми позбутися, щоб розплистися в якісь всесвітнім мрячно-поступовим і рівним людстві. І що ж дає нам за втрату тих дібр, за втрату релігії, родини, батьківської і дитинної любові соціальна демократія? – нічого! А за втрату особистої свободи і любові вітчизни, народності – дає нам кайдани майбутньої соціальної держави» [16–19].

Християнські суспільники зазначали, що діяльність соціал-демократів була «...чисто розкладова, так як їх ціллю є – все бурити і руйнувати, навіть лад, навіть порядок, навіть родинне життя. А найстрашніше із всего те, що соціалізм нищить віру. Немає однієї заповіді, якої би соціалізм не порушив» [23, с. 2].

У часописі «Руслан» неодноразово наголошувалося на шкідливості соціалістичної пропаганди серед української молоді. Зокрема, соціалістів звинувачували у впровадженні «системи організованої нетерпимості» щодо політичних опонентів [25, с. 1–2].

Християнські суспільники критикували соціал-демократів та радикалів за нехтування національними питаннями та космополітизм. Вони зазначали, що радикали наголошували на своїй українськості лише задля повернення до своїх лав української інтелігенції [26, с. 1–2].

Назагал християнські суспільники критикували соціалістичну теорію, зазначаючи: «Хоч вони обіцяють золоту волю, то в дійсності відбирають нам особисту, тілесну і душевну свободу. Соціальна демократія домагаєся не лише, щоб ми всі наші думки і погляди в політичних справах уложили відповідно до їх приказів, але щоб ми і наші релігійні переконання при норовили до їх бажань. Спитає хто, яку зв'язь має релігія з політикою, з соціалізмом? Дуже тісну, бо як довго в серці чоловіка є іскра релігії, то він вистерігаєся всякого зла, а скоро вже позбувся релігії як чогось непотрібного, тоді можна з ним все робити. Тимто соціал-демократи бажали-б підорвати у людей всяку віру» [16, с. 1].

Слід зазначити, що, не будучи антисемітами, християнські суспільники, звинувачували соціал-демократів у залежності від єврейського капіталу, євреїв [27, с. 3; 28, с. 1]. У часописі «Руслан» зазначалося: «Видячи свою залежність від жидів, соціалісти кидають нині на своїх конгресах найбільші гроші на антисемітів і найсвятішою їх заповіддю, як показуєся, є поборювати сю, противождівську струю» [29, с. 1–2].

Християнські суспільники закликали відмовитися від соціал-демократичних суспільних експериментів, натомість «двигнути вперед свою Церкву і народність на християнських основах» [19]. Слід зазначити, що вони не робили різниці між радикалами й соціал-демократами, називаючи їх атеїстами [30, с. 1]. Незважаючи на відверту антиклерикальну скерованість діяльності соціалістів та радикалів, на виборах їх підтримувала значна кількість духовенства [31, с. 1].

В умовах поширення соціалістичних ідей, християнські суспільники закликали священників активізувати свою пастирську діяльність, не допускати до соціалістичної антицерковної агітації у селах. Вони наголошували на важливості суспільної праці священника, який мав стати громадським лідером, створювати читальні, позичкові каси, дбати про національні інтереси, захищати громаду перед небезпечними впливами [32]. Варто зауважити, що важливість ролі священника у національно-культурному відродженні українців Галичини відзначали радикали та соціалісти. Один із дописувачів часопису «Руслан» зазначав, що соціаліст І. Франко у праці «Панські жарти» показав священника, який не лише повчає, але й часто зі своїми парафіянами зазнає переслідувань. А один із засновників РУРП, у розвідці «Про українські читальні», визнав важливу роль духовенства для просвіти народу.

Слід зазначити, що попри ідеологічні протиріччя, представники суспільно-християнської течії заради національної ідеї намагалися порозумітися навіть із радикалами. Зокрема, у одному із дописів в часописі «Руслан», характеризуючи діяльність одного із очільників радикалів Теофіла Окуневського, зазначалося: «Пос. Окуневський міг би добре служити своєму народові. Він симпатичний і для соймової більшості. Він має і досить численну аудиторію, коли промовляє. Тільки жаль, що пос. Окуневський в своїх речах більше злягаєся з широкою улицею і з редакціями деяких журналів, як з тими чинниками, що рішають в соймі і раді державній. Німець називає се «Popularitaetshaseherei». Ми назвемо таку політичну акцію пос. Окуневського – нещасливою, а для Русі безхосенною» [33, с. 1]. Ще одним прикладом конструктивності діяльності християнських суспільників стала їх підтримка радикала І. Франка, який, незважаючи на розбіжності у політичних поглядах, звернувся із проханням вмістити його статтю, надіслану спочатку в редакцію «Діла». У часописі «Руслан» опубліковано його розгорнутий коментар під назвою «Деж властиво безголове?», у якому спростовувалося сфальсифікована інформація, подана у статті «Радикальна партія rediviva» («Діло», 1904, ч. 253) [34, с. 244].

Таким чином, між християнськими суспільниками та представниками лівих партій загострювалися ідеологічні протиріччя, зокрема щодо ставлення до релігії та визначення її ролі у

суспільному житті. Значною мірою вони відтворювали ті процеси, що відбувалися у Західній Європі, де відбувалося утвердження християнсько-демократичного руху на протигагу соціал-демократії. Соціалістичні й радикальні ідеї в українському середовищі несли в собі тенденцію секуляризації політичного простору Галичини. Християнські суспільники відстоювали провідну роль Церкви в суспільстві, вихованні молоді та вирішенні соціальних проблем. У Церкві вони хотіли знайти соціальну опору, щоб мати можливість зміцнити власне становище у Галичині.

Список використаних джерел

1. Антошевський Т. До історії християнсько-суспільного руху в Галичині (80-ті рр. XIX ст. – 1914 р.). Львів, 1997. 36 с. 2. Кісь Н. Ставлення католицьких церков до поширення соціалістичних ідей в Галичині на початку XX ст.: еволюція церковної соціальної доктрини // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 23 / [гол. редколегії Микола Литвин]. НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2013. С. 301–309. 3. Кліш А. Релігія та церква в ідеології та практичній діяльності християнських суспільників у Східній Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст. // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Васькевич. К.: «Видавництво «Гілея», 2015. Вип. 97 (6). С. 30–34. 4. Кліш А. Протистояння християнськими суспільниками Галичини соціалістичним ідеям (кінець XIX – початок XX ст.) // Актуальні проблеми розвитку країн світу: історія та сучасність: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 11–12 травня 2017 року). / [За заг. ред. Н.М. Буглай]. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2017. С. 96–100. 5. Лехнюк Р. Церква в баченні українських консервативних середовищ у Галичині на початку XX століття // Історичні та культурологічні студії / [відп. ред. М. Литвин]; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2014–2015. Вип. 6–7. С. 217–236. 6. Лехнюк Р. Українські консервативні середовища в ідейному просторі Львова початку XX століття // Львів: місто – суспільство – культура: Збірник наукових праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. Том 10: Львів / Lwow / Lemberg як міські простори: уявлення, досвіди, практики / За ред. О. Аркуші, О. Вінниченка, М. Мудрого. Частина 1. (Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск'2016). С. 310–348. 7. Лехнюк Р. Газета «Руслан» як джерело до вивчення середовища Католицького русько-народного союзу (1896–1901 рр.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. Вип. 1. Ч. 1. С. 150–160. 8. Монолатій І. Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867–1914 рр. Монографія. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2010. 736 с. 9. Нова енцикліка Папи Лева XIII // Руслан. 1901. Ч. 13. С.1. 10. Інститут літератури НАН України, відділ рукописних фондів і текстології. Ф. 135. Спр. 34. Арк.705. 11. Архiepіскопи і єпископи австрійські вірним своїх епархій мир, привіт і благословенє і Ісусї Господї нашім // Руслан. 1897. Ч. 14. С. 1. 12. XXV літ на апостольскім престолї // Руслан. 1903. Ч. 39. С. 1. 13. Гентош Л. Ватикан і виклики модерності. Східноєвропейська політика Папи Бенедикта XV та українсько-польський конфлікт у Галичині (1914–1923 рр.). Львів, 2006. 456 с. 14. Святійшого Отця Пія X енцикліка проти модернізму // Руслан. 1907. Ч. 208. С. 1. 15. Ще про енцикліку проти модернізму // Руслан. 1907. Ч. 211. С. 2. 16. Чи може християнин бути соціал-демократом? // Руслан. 1900. Ч. 250. С. 1. 17. Чи може християнин бути соціал демократом? // Руслан. 1900. Ч. 251. 18. Чи може християнин бути соціал демократом? // Руслан. 1900. Ч. 252. 19. Чи може християнин бути соціал демократом? // Руслан. 1900. Ч. 253. 20. Релігія не є річю приватною // Руслан. 1897. Ч. 61. С. 2. 21. Християнство а соціалїзм // Руслан. 1913. Ч. 46. 22. Християнство а соціалїзм // Руслан. 1913. Ч. 47. 23. Християнство а соціалїзм // Руслан. 1913. Ч. 52. С. 1–2. 24. Скинули маску // Руслан. 1900. Ч. 241. С. 1. 25. Соціалїсти між молодїєю // Руслан. 15(28) мая 1903. С. 1–2. 26. «Що тепер діяти?» // Руслан. 1903. Ч. 95. С. 1–2. 27. Жидівска соціална демократія // Руслан. 1898. Ч. 160. С. 3. 28. В службі жидів // Руслан. 1897. Ч. 89. С. 1. 29. З жидами чи з народом? // Руслан. 1897. Ч. 212. С. 1–2. 30. Рускі радикали а соціалїсти // Руслан. 18 червня 1897. С.1. 31. Соціалїзм-антїклерикалїзм // Руслан. 18 червня 1897. С.1. 32. Становище руского сьвященника в суспільности // Руслан. – 10; 11; 12; 13; 16 червня 1897. 33. Політичний радикалїзм // Руслан. 20 січня (1 лютого) 1898. С. 1. 34. Сніцарчук Л. Газета «Руслан» (Львів, 1897–1914 рр.): змістово-тематична модель видання // Вісник Львівського університету. Серія журналістика. Випуск 31. Львів, 2008. С. 241–250.

References

1. Antoshevs'kyu T. Do istoriyi khrystyans'ko-suspil'noho rukhu v Halychyni (80-ti rr. XIX st. – 1914 r.) [History of Christian-social movement in Halychyna (80-ies. XIX century – 1914)]. L'viv, 1997. 36 p. 2. Kis' N. Stavlennya katolyts'kykh tserkov do poshyrennya sotsialistychnykh idey v Halychyni na pochatku XX st.: evolyutsiya tserkovnoyi sotsial'noyi doktryny [The attitude of Catholic churches to the spread of socialist ideas in Halychyna at the beginning of the 20th century: the evolution of the church social doctrine]. Ukrayina: kul'turna spadshchyna, natsional'na svidomist', derzhavnist'. Vyp. 23 / [hol. redkolehiyi Mykola Lytvyn]. NAN Ukrayiny, Instytut ukrayinoznavstva im. I. Krypyakevycha. L'viv, 2013. С. 301–309. 3. Klish A. Relihiya ta tserkva v ideolohiyi ta praktychniy diyal'nosti khrystyans'kykh suspil'nykiv u Skhidniy Halychyni naprykintsi XIX – na pochatku XX st. [Religion and the church in ideology and practice of Christian socials Eastern Halychyna in the late XIX – early XX century] // Hileya: naukovyy visnyk: zbirnyk naukovykh prats' / hol. red. V. M. Vashkevych. K.: «Vydavnytstvo «Hileya», 2015. Vyp. 97 (6). S. 30–34. 4. Klish A. Protystoyannya khrystyans'kymy suspil'nykamy Halychyny sotsialistychnym ideyam (kinets' XIX – pochatok XX st.) [Confrontation with Christian socials of Halychyna with socialist ideas (the end of the 19th – early

20th centuries)]. Aktual'ni problemy rozvytku krayin svitu: istoriya ta suchasnist': Materialy vseukrayins'koyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi (m. Mykolayiv, 11–12 travnya 2017 roku). / [Za zah. red. N.M. Buhlay]. Mykolayiv: MNU imeni V.O. Sukhomlyns'koho, 2017. S. 96–100. 5. Lekhnyuk R. Tserkva v bachenni ukrayins'kykh konservatyvnykh seredovysch u Halychyni na pochatku XX stolittya [Church in the vision of Ukrainian conservative environments in Halychyna at the beginning of the 20th century] // Istorychni ta kul'turolohichni studiyi / [vidp. red. M. Lytvyn]; Natsional'na akademiya nauk Ukrayiny, Instytut ukrayinoznavstva im. I. Kryp'yakevycha. L'viv, 2014–2015. Vyp. 6–7. S. 217–236. 6. Lekhnyuk R. Ukrayins'ki konservatyvni seredovyscha v ideynomu prostori L'vova pochatku XX stolittya [The Ukrainian conservative environments in ideological space of Lviv at the beginning of XXth century]. L'viv: misto – suspil'stvo – kul'tura: Zbirnyk naukovykh prats'. L'viv: L'viv's'kyy natsional'nyy universytet imeni Ivana Franka, 2016. Tom 10: L'viv / Lwow / Lemberg yak mis'ki prostory: uyavlennya, dosvidy, praktyky / Za red. O. Arkushi, O. Vinnychenka, M. Mudroho. Chastyna 1. (Visnyk L'viv's'koho universytetu. Seriya istorychna. Spetsial'nyy vypusk»2016). S. 310–348. 7. Lekhnyuk R. Hazeta «Ruslan» yak dzherelo do vyvchennya seredovyscha Katolyts'koho rus'ko-narodnoho soyuzu (1896–1901 rr.) [Newspaper «Ruslan» as the source for researching the environment of Ruthenian Catholic People's Union (1896–1901)]. Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka. Seriya: Istoriya / Za zah. red. prof. I. S. Zulyaka. Ternopil': Vyd-vo TNPU im. V. Hnatyuka, 2015. Vyp. 1. Ch. 1. S. 150–160. 8. Monolaty I. Razom, ale mayzhe okremo. Vzayemodiya etnopolitychnykh aktoriv na zakhidnoukrayins'kykh zemlyakh u 1867–1914 rr. Monohrafiya. [Together, but almost alone. The interaction of ethno-political actors in Western Ukraine in 1867–1914]. Monograph, Ivano-Frankivsk: Lilia-NV, 2010, 736 p. 9. Nova entsyklika Papy Leva KhIII [New Encyclical of Pope Leo XIII]. Ruslan. 1901. Ch. 13. S.1. 10. Instytut literatury NAN Ukrayiny, viddil rukopysnykh fondiv i tekstolohiyi. F. 135. Spr. 34. Ark.705. 11. Arkhyepyskopy i epyskopy avstryyski virnym svoiykh eparkhiy myr, pryvit i blahoslovenye i Isusyi Hospodyi nashim [Archbishops and bishops of Austrian faithful to their dioceses peace, hello and blessed and Jesus our Lord]. Ruslan. 1897. Ch. 14. S. 1. 12. XXV lyit na apostol'skim prestolyi [XXV years on the apostolic throne]. Ruslan. 1903. Ch. 39. S. 1. 13. Hentosh L. Vatykan i vyklyky modernosti. Skhidnoyevropeys'ka polityka Papy Benedykta XV ta ukrayins'ko-pol's'kyi konflikt u Halychyni (1914–1923 rr.) [Vatican and Challenges of Modernity. East European policy of Pope Benedict XVI and Ukrainian-Polish conflict in Halychyna (1914–1923)]. L'viv, 2006. 456 s. 14. Svyatyshoho Ottsya Piya X entsyklika protyy modernizmu [Holy Father Pius X Encyclical Against Modernism]. Ruslan. 1907. Ch. 208. S. 1. 15. Shche pro entsykliku protyy modernizmu [More on the Encyclical against Modernism]. Ruslan. 1907. Ch. 211. S. 2. 16. Chy mozhe khrystyany buty sotsyyal-demokratom? [Can a Christian be a Social Democrat?]. Ruslan. 1900. Ch. 250. S. 1. 17. Chy mozhe khrystyany buty sotsyyal demokratom? [Can a Christian be a Social Democrat?]. Ruslan. 1900. Ch. 251. 18. Chy mozhe khrystyany buty sotsyyal demokratom? [Can a Christian be a Social Democrat?]. Ruslan. 1900. Ch. 252. 19. Chy mozhe khrystyany buty sotsyyal demokratom? [Can a Christian be a Social Democrat?]. Ruslan. 1900. Ch. 253. 20. Relyigiya ne ye richyuu pryvatnoyu [Religion is not a private thing]. Ruslan. 1897. Ch. 61. S. 2. 21. Khrystyanstvo a sotsyyalyizm [Christianity or socialism]. Ruslan. 1913. Ch. 46. 22. Khrystyanstvo a sotsyyalyizm [Christianity or socialism]. Ruslan. 1913. Ch. 47. 23. Khrystyanystvo a sotsyyalyizm [Christianity or socialism]. Ruslan. 1913. Ch. 52. S. 1–2. 24. Skynuly masku [Threw the mask]. Ruslan. 1900. Ch. 241. S. 1. 25. Sotsyyalyisty mizh molodyzhyu [Socialists between young people]. Ruslan. 15(28) maya 1903. S. 1–2. 26. «Shcho teper diyaty?» [«What to do now?». Ruslan. 1903. Ch. 95. S. 1–2. 27. Zhydivska sotsyyal'na demokratsyya [Jewish Social Democracy]. Ruslan. 1898. Ch. 160. S. 3. 28. V sluzhbi zhydiv [In the service of the Jews]. Ruslan. 1897. Ch. 89. S. 1. 29. Z zhydamy chy z narodom? [With the Jews or with the people?]. Ruslan. 1897. Ch. 212. S. 1–2. 30. Ruski radykaly a sotsyyalyisty [Russ radicals and socialists]. Ruslan. 18 chervnya 1897. S.1. 31. Sotsyyalyizm-antiklyerykalyizm [Socialism-anticlericalism]. Ruslan. 18 chervnya 1897. S.1. 32. Stanovyshe ruskoho s'vyashchenyka v suspil'nosti [The Situation of the Russian Priests in the Public]. Ruslan. – 10; 11; 12; 13; 16 chervnya 1897. 33. Polyitychnyy radykilyizm [Political Radicalism]. Ruslan. 20 syichnya (1 lyutoho) 1898. S. 1. 34. Snitsarchuk L. Hazeta «Ruslan» (L'viv, 1897–1914 rr.): zmistovo-tematychna model' vydannya [The newspaper «Ruslan» (Lviv, 1897–1914): content-thematic model of the publication]. Visnyk L'viv's'koho universytetu. Seriya zhurnalistyka. Vypusk 31. L'viv, 2008. S. 241–250.

Андрей Клиш

КРИТИКА СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ И РАДИКАЛЬНЫХ ИДЕЙ ХРИСТИАНСКИМИ ОБЩЕСТВЕННИКАМИ ГАЛИЧИНЫ В КОНЦЕ XIX – НАЧАЛЕ XX ВВ.

Проанализировано отношение христианских общественных деятелей к левым идеям, которые в Галичине исповедовали социал-демократы и радикалы. В программах и деятельности украинских политических партий Галичины общественно-христианского направления прослеживается их консервативный характер. Вопрос жизни и деятельности Церкви находился в центре внимания общественно-христианской течения. В парламентской деятельности и на страницах газеты «Руслан» христианские общественники пытались противостоять левым идеологиям. Особое внимание они обращали антирелигиозную риторику социал-демократов и радикалов, критиковали их идейные основы.

Ключевые слова: Галичина, христианские общественники, социал-демократия, радикалы, левые идеи.

Andriy Klish

CRITICISM OF SOCIALIST AND RADICAL IDEAS OF THE CHRISTIAN SOCIALS OF HALYCHYNA OF THE END OF 19 – AT THE BEGINNING OF 20 CENTURIES

The attitude of Christian socials towards the left ideas, which social democrats and radicals professed in Halychyna, are analyzed. In the programs and activities of the Ukrainian political parties of Halychyna, the social-christian orientation is followed by their conservative character. The question of the Church's life and activities was at the center of the attention of the socio-christian flow. In the parliamentary activity and on the pages of the Ruslan magazine, Christian socials to confront the left ideologies. They paid special attention to anti-religious rhetoric of the Social-Democrats and radicals, criticized their ideological principles.

Key words: Halychyna, Christian socials, social democracy, radicals, left-wing ideas.

УДК 94:796.011.1](477.83/.86) «18/19»

Богдан Матулкін

ЗМІНА УЯВЛЕНЬ ПРО ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ЛЮДИНИ СЕРЕД УКРАЇНЦІВ ГАЛИЧНИНИ В КІНЦІ ХІХ – ПЕРШІЙ ТРЕТИНИ ХХ СТ.

У статті на підставі публікацій у пресі, праць теоретиків спортивного руху та архівних матеріалів проаналізовано еволюцію уявлень серед українців Галичини про фізичний розвиток людини, можливості та завдання спорту. Встановлено, що зміна ставлення до спорту була спричинена синхронними тенденціями в країнах Центральної та Західної Європи. Олімпійський рух та популяризація спортивних занять серед широких верств населення спричинили те, що спорт став не лише звичним явищем повсякденного життя, а й одним із засобів модернізації суспільства. Показано зростання уваги до фізичного розвитку людини через запровадження уроків фізичної культури в навчальних закладах, а також позакласну роботу – походи, прогулянки тощо. Встановлено розбіжності у підходах до розвитку спорту між професійним спортивним рухом і національно-спортивними товариствами. Проаналізовано шляхи популяризації спортивного руху серед українців Галичини та зроблено висновок про його успішність.

Ключові слова: спортивний рух, Галичина кінця ХІХ – першої третини ХХ ст., модернізація, Іван Боберський, спортивні репортажі в періодичних виданнях.

У досліджуваній період одночасно із процесами модернізації багатьох сфер суспільного життя, змінювалися й уявлення про роль спорту й загалом фізичного розвитку. З одного боку, зростання уваги до фізичного виховання можна пояснити потребою вдосконалення тіла у зв'язку з ймовірними військовими діями; з іншого, спорт почали розглядати як соціокультурне явище, площина розваг чи відпочинку.

Метою цієї статті є конструювання цілісної картини уявлень українців Галичини про фізичний розвиток людини наприкінці ХІХ – у першій третині ХХ ст., що включає: визначення місця спорту у сфері освіти та виховання, національні прочитання спорту та фізичного виховання, виявлення відмінностей у ставленні до аматорського і професійного спорту.

Серед праць, які висвітлюють спортивне життя українців Галичини кінця ХІХ – першої третини ХХ ст., особливо важливою для дослідження є монографія Оксани Вацеби «Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху», в якій проаналізовано передумови формування українського спорту [1]. Автор звернула увагу на становлення гімнастично-спортивних організацій та їх безпосередній вплив на еволюцію бачення ролі фізичного розвитку у суспільному житті тогочасної Галичини. Ґрунтовною є праця польського дослідника Войцеха Пьотровського «Od «Siczy» do «Sianu». Zarys ukraińskiego ruchu sportowego w latach 1868–1944 na terenie ziemi Przemyskiej», у якій автор на регіональному матеріалі показав джерела та ідейні підстави розгортання українського національного спортивного руху, засади розвитку української фізичної культури, перешкоди, які їм доводилося долати [2]. Вагому роль відіграє дослідження Богдана Трофим'яка, де він прагне аргументувати першопочаткову місію спортивного руху як чинника оздоровлення суспільства [3]. Активну роль у дослідженні даного питання відіграли Ярослав Боднар [4] та Роман Гах [5], які у дослідженнях вказують на комплексний розвиток галицького суспільства у сфері фізичного виховання. Останні простежують концепції та задуми, які перед собою ставили теоретики спортивного життя та показують те, як саме на практиці ці задуми були чи не були втілені. Питаннями фізичного виховання молоді займався і Олексій Гук, який аналізував